

Bijlage: Verkenning haalbaarheid Utrechts programma Community Wealth Building

1. Aanleiding

De gemeenteraad nam tijdens het debat over Programmabegroting 2024 de [motie 'Community Wealth Building'](#) aan. Door het College is in dit verband toegezegd te onderzoeken hoe een programma Community Wealth Building in Utrecht eruit zou kunnen zien en hierover in gesprek te gaan met (enkele) betrokken organisaties. Het College heeft toegezegd uiterlijk Q2 2024 hierover te rapporteren aan de gemeenteraad.

Om invulling te geven aan de verkenning, is geanalyseerd wat Community Wealth Building concreet inhoudt, in hoeverre hieraan in Utrecht al invulling wordt gegeven en zo niet, op welke manier dat alsnog kan worden ingevuld.

Kortheidshalve beperken we ons in deze bijlage tot de hoofdlijnen van de bevindingen..

2. Wat is Community Wealth Building?

Community Wealth Building staat voor een economische aanpak, die ervoor kan zorgen dat het geld dat in een buurt, wijk of stadsdeel verdiend wordt, ten goede komt aan de buurt, wijk of stadsdeel, door meer buurtgericht om te gaan met eigenaarschap van bedrijvigheid, grond, bezit, inkoop en investeren. In de praktijk kan dit vorm krijgen via de volgende sporen:

- **gedeeld eigenaarschap:** bijvoorbeeld doordat bedrijven als coöperaties zijn opgezet. Coöperatief opgezette bedrijven zijn eerder geneigd lokaal personeel aan te nemen en medewerkers mee te laten profiteren van het resultaat.
- **lokaal revolverend investeringsfonds,** waar grote spelers uit wijk/buurt/stadsdeel aan bijdragen en waaruit geïnvesteerd wordt in de buurt. Hier profiteren startende bedrijven en medewerkers van werkgevers in de buurt van. Een verdergaande vorm hiervan is een lokale munt.
- **eerlijk en inclusief werkgeverschap.** Werkgevers uit de buurt werven lokaal personeel en stimuleren organisaties om personeel aan te nemen uit wijken met hoge werkloosheid.
- **lokaal inkopen door grote werkgevers in de buurt / wijk / stadsdeel. De grote werkgevers in de buurt laten** niet de inkoopprijs allesbepalend zijn, maar kijken daarnaast naar binding met de wijk, duurzaamheid en goede arbeidsvoorwaarden.
- **sociaal gebruik van grond en bezit.** Meer zeggenschap van de inwoners over vastgoed in de wijk. Locaties inzetten om lokale welvaart te creëren, bv creatieve ruimtes, plekken voor jongeren.

De term Community Wealth Building werd voor het eerst gebruikt in Cleveland (VS) en wordt ook wel het Cleveland Model genoemd. De steden Cleveland en Preston (UK) hebben er als eerste uitgebreidere ervaring mee opgedaan. In beide steden werd de aanpak getrokken door zogeheten 'ankerinstituten' in een bepaald gebied: ziekenhuizen, universiteiten, woningbouwcoöperaties en overheden. Het werd daar ook wel de 'community-gerichte aanpak' genoemd, met als kernpunt dat de inkoop van de ankerinstituten grotendeels lokaal plaatsvond, om economisch, sociaal en ecologisch voordeel te genereren voor de eigen buurt / stadsdeel. Inmiddels zijn in de VS en VK meerdere gemeenten die met de aanpak werken. Schotland heeft een minister voor Community Wealth Building.

In Nederland heeft Amsterdam de meeste ervaring met Community Wealth Building. De gemeente ontwikkelde voor stadsdeel Nieuw West een aanpak, gestoeld op de principes van Community Wealth Building. Dit grootschalige ontwikkelingsprogramma heeft een horizon van 20 jaar, een rijksbijdrage van € 700 mln en 65 aangesloten partner-organisaties. Eén van de teams binnen het programma richt zich op Community Wealth Building. Doelstelling is zowel aan de vraagkant (inkoop) als aan de aanbodkant (lokale werkgevers) zaken te versterken. Denk aan inkoop van grote instituten in het stadsdeel (zoals ziekenhuizen, scholen en de gemeentelijke organisatie) zoveel mogelijk lokaal te

richten. Vanwege de aanbestedingswet is dit een hardnekkig proces. Daarnaast wordt gewerkt aan het opzetten van wijkcoöperaties van bijvoorbeeld voedselleveranciers, wasserijen en schoonmakers voor ziekenhuizen of logistiek dienstverleners, die in kunnen tekenen op inkooptrajecten. Als 1^e sector is voedsel gekozen. Scholen werken samen met collectieven in het stadsdeel t.b.v. voedselvoorziening in schoolkantines. In voorbereiding is de teelt van gewassen in een kassencomplex in het stadsdeel voor enkele grote werkgevers. Een wijkgebonden logistiek dienstverlener levert de gewassen uit.

Momenteel vinden kleine pilots plaats, de ambitie is die stapsgewijs op te schalen. Beide sporen betreffen langjarige trajecten. De gemeente Amsterdam is hierbij intensief betrokken, via een groot aantal afdelingen. Na 'voedsel' volgen de domeinen energie, gebouwbeheer, groenbeheer.

Op minder grote schaal werken ook andere gemeenten in Nederland onder de vlag Community Wealth Building.

3. Huidige situatie in gemeente Utrecht

De raadsmotie over Community Wealth Building noemt 5 concrete aspecten die onderdeel zijn van Community Wealth Building. Bekeken is in hoeverre de aspecten op dit moment al in de praktijk toegepast worden in de gemeente Utrecht en/of er specifieke besluiten over genomen zijn door de gemeenteraad. Dit blijkt het geval, zie onderstaande opsomming.

Aspect	Invulling in gemeente Utrecht
Incubator / aanjaag-programma voor coöperaties	• Beleidsregel buurtnetwerken: maakt langdurige steun mogelijk voor buurtnetwerken en wijkinformatiepunten voor/door bewoners. • Programma Impact030: netwerk van Utrechtse impact ondernemers, met oa de Social Impact Factory, die wordt ondersteund door 9 founding partners als EY, Rabobank, UU. Impact030 heeft een impact consult, als onderdeel van het impact-incubatorprogramma. Gemeente Utrecht ondersteunt het programma. • Gemeente Utrecht ondersteunt / faciliteert wijkcoöperaties: Dok030, Samen030, Kracht van Zuilen, Oost voor Elkaar. De coöperaties zijn op veel fronten actief. Deelnemen aan gemeentelijke aanbestedingen, buurtnetwerken versterken, wijk voor de werk organiseren. • ROM Utrecht Region investeert in veelbelovende Utrechtse startups en scale-ups en geeft hen voorlichting over 'steward ownership', medewerkersparticipatie en collectief eigenaarschap, mede als invulling van de door GS Utrecht aangenomen motie 'geef iedere Utrechter kans op ondernemerschap'. De voorlichting vindt onder meer plaats tijdens seminars voor ondernemers, tijdens netwerkbijeenkomsten in bedrijfsverzamelcentra en op thema-events als Crossroads. Ter onderbouwing heeft ROM door Universiteit Utrecht onderzoek laten doen naar de effecten hiervan. • Eyevestor: investeringsplatform specifiek gericht op impact-ondernemers en coöperatief ondernemen, gevestigd in Utrecht. • Gemeentelijk initiatievenfonds, gemeente Utrecht. Bijdragen aan initiatieven in buurten en wijken. • Universiteit Utrecht: social entrepreneurship-programma, dat evenementen organiseert, gericht op verbinden, delen van kennis en het agenderen van belangrijke thema's rond sociaal ondernemerschap.

Meer Utrechters in dienst bij grote Utrechtse werkgevers	• Markgroepen-aanpak gemeente Utrecht: koepels in tekortsectoren richten zich op werven en vasthouden Utrechters. • In voorbereiding: voorstel voor Regionaal Talentfonds, mede om talent in de regio te houden. Utrechtse TalentAlliantie, m.m.v. gemeente Utrecht. • Utrechtse Inclusie-coalitie, met mede als doelstelling kandidaten aan werk helpen in Utrecht. • Spouse-programma International Welcome Centre Utrecht Region: activatieprogramma voor partners van in Utrecht woonachtige expats en arbeidsmigranten.
Meer lokale inkoop door grote Utrechtse spelers	• Gemeentelijk programma MVOI, met als één van de uitgangspunten lokaal inkopen. • Maart 2024: start campagne lokaal inkopen / impact ondernemen voor Utrechtse inwoners. • Platform U-forward: open innovatieplatform voor regio Utrecht, waar Utrechtse ondernemers zich in kunnen schrijven voor maatschappelijke challenges in stad en regio. • Beleidsnota Buurt- en Wijkgericht Werken. Verschijnt binnenkort.
Lokale munt gebruiken	• Social Trade Organisation De Utrechtse Euro, gevestigd in Utrecht. Heeft software ontwikkeld waarmee steden en regio's programma's met stedelijke / regionale munt kunnen opzetten. Op dit moment nemen ca 150 bedrijven deel aan het initiatief de Utrechtse euro, waarvan ca 120 binnen onze gemeentegrenzen. • Naar aanleiding van de evaluatie van het Ondernemersfonds Utrecht (OFU) wordt verkend in hoeverre de trekkingsgebieden nog meer ondersteund kunnen worden bij het lokaal inkopen. • Om doelen rondom social return on investment (SROI) te bereiken, kan in theorie een lokale munt nuttig zijn. Echter, ook via bestaande wegen is het mogelijk succesvol diverse SROI-doelen in inkoop te verweven. Daarbij (ook) gebruik maken van de Utrechtse euro, maakt het voor onze leveranciers onnodig complex om aan de toch al hoge SROI-doelen te voldoen.
Plekken in zelfbeheer stellen aan lokale ondernemers	• Kaderbrief gemeentelijk vastgoed (2017): Sociaal ondernemers kunnen bij wederdiensten korting krijgen op huurtarief gemeentelijk vastgoed. Activiteiten van de sociaal ondernemer moeten bijdragen aan het algemeen belang en de doelen van de gemeente. • Bewonersbod / Right to Challenge. Inwoners en ondernemers uit een wijk doen een bod om een deel van de gemeentelijke taken in een wijk over te nemen. Het bod mag niet hoger zijn dan de prijs die de gemeente nu betaalt, en moet extra maatschappelijke waarde opleveren. • Beleidsnota Samen Stad Maken: verschijnt binnenkort. Eerst in gesprek gaan met de stad moet de standaard worden bij nieuw beleid. Bij aanbestedingen stakeholders uit de stad meer kans geven.

4. Conclusie

Vele organisaties in de gemeente Utrecht zetten zich in voor de doelen van Community Wealth Building, zoals ondernemersnetwerken, wijkcoöperaties en de Regionale Ontwikkelmaatschappij ROM Utrecht Region. Ook de gemeente Utrecht werkt op veel fronten volgens principes van Community

Wealth Building, maar niet onder die naam. Het uitrollen van een Community Wealth Building programma past niet binnen de huidige capaciteit en financiële kaders.

Wel leggen we de principes steeds vaker vast in beleidskaders, zoals de binnenkort te verschijnen beleidsnota's Samen Stad maken, de beleidsnota Buurt- en Wijkgericht Werken en het voorstel voor een Regionaal Talentfonds, dat gemeente Utrecht ontwikkelt samen met partners. Met het centraal zetten van Nieuwe Economie in de Actieagenda Utrechtse Economie borgen we de principes van Community Wealth Building nog beter. Via de jaarlijkse voortgangsrapportage van de Actieagenda kunnen we hierin bijsturen, mocht blijken dat kansen onbenut blijven.